

ЗА МОДАЛНИТЕ *ЩЕ ДА*-ФОРМИ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

ВЕРКА САШЕВА

ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

verka.ivanova@ts.uni-vt.bg

Целта на статията е да се изследват спецификите и фреквентността на българските *ще да*-форми в различни сфери на общуване – художествената литература, устната комуникация, като се идентифицират най-често срещаните предположителни форми. Преди да се анализира материалът, се прави пълен обзор на литературата по въпроса и се обобщават различните възгледи относно статуса на предположителните форми. При анализа на тези модални форми се отделя внимание на връзката им с различни граматични категории. Проверяват се две работни хипотези. Едната е, че в речевата практика се срещат предимно формите за сегашно време и за перфект. Другата е, че те са със стилистично ограничена употреба, т.е. характерни са само за определени сфери на общуване.

Ключови думи: презумптивни форми; речева практика; художествена реч; устна комуникация

ON MODAL *ЩЕ ДА* FORMS IN BULGARIAN

VERKA SASHEVA

ST. CYRIL AND ST. METHODIUS UNIVERSITY OF VELIKO TARNOVO

verka.ivanova@ts.uni-vt.bg

The article investigates the specific characteristics and frequency of use of the Bulgarian *ще да* forms across different communication domains, such as fiction and spoken communication, by identifying the most common presumptive forms. The analysis is preceded by a thorough review of the existing literature and a summary of various perspectives on the status of presumptive forms. The study also explores the relationship between these modal forms and certain grammatical categories. Two working hypotheses are tested: one suggesting that the present and perfect tense forms are the ones predominantly used in spoken language, and the other proposing that they have stylistically limited usage, specific to particular communication domains.

Keywords: presumptive forms, language use; literary language; spoken communication

1. Предмет, цел и задачи на изследването

В статията се изследват *ще да*-формите в художествената литература и в устната комуникация. Изборът на тези две сфери на речева комуникация

е продиктуван от факта, че вече има подробно изследване на Кр. Алексова на предположителните форми в интернет комуникацията (Алексова/Aleksova 2018).

Екскерпираният материал е от следните източници: художествени произведения – предимно класически, но и по-съвременни художествени текстове от корпуса CLaDA-BG (<https://clada.iict.bas.bg>), Корпуса на българската устна реч (bgspeech.net), Корпуса на българската политическа и журналистическа реч (<http://political.webclark.org/>), стенограмите от записите на заседанията на Народното събрание за 2023 и 2024 година (<http://www.parliament.bg/bg/plenaryst>). *Ще да*-форми се срещат предимно в художествените произведения на българските класици (Иван Вазов, Христо Ботев, Любен Каравелов и др.), което говори за подчертано архаичния характер на тези форми. Затова нашето търсене продължи с цел да се открият съвременни художествени произведения с *ще да*-форми.

Изследователската цел е да се разкрият специфичните езикови особености и фреквентността на *ще да*-формите в тези сфери на общуване, като тя се постига чрез решаването на следните конкретни **задачи**:

1. Обзор на литературата по въпроса (по-конкретно изследванията на Г. Герджиков, П. Пашов, Ив. Куцаров, Р. Ницолова, Кр. Алексова, Г. Ганева и др.) и обобщаване на различните възгледи относно статуса на предположителните форми.

2. Анализ на материала от различни сфери на общуване с цел да се установи фреквентността на *ще да*-формите, като се опираме на най-детайлната класификация на презумптивната парадигма, направена от Красимира Алексова (Алексова/Aleksova 2018).

3. Да се проверят следните две основни работни хипотези: (1) В речевата практика се срещат предимно формите за сегашно време и за перфект – твърдение, установено в граматичната литература (Ницолова/Nitsolova 2008); (2) В речевата практика *ще да*-формите имат ограничена употреба, стилистично и дискурсно определена.

4. Да се направят изводи за връзката между често срещаните *ще да*-форми и другите граматически категории – лице, число, вид, залог. Да се провери работната хипотеза, че предположителните форми са предимно третолични от глаголи от свършен вид. Да се обърне специално внимание както на отрицателните, така и на страдателните предположителни *ще да*-форми, които често са пренебрегвани в граматичната литература.

5. Да се направи опит за диференциране на ниво контекст на съвпадащите несвидетелски деятелни презумптивни форми за аорист, перфект и имперфект на глагола *бъда* (*ще да е бил, -а, -о, -и*), които се срещат най-често.

2. Статусът на *ще да*-формите в граматичната традиция

Г. Герджиков разглежда презумптивните *ще да*-форми като отделна глаголна модална категория, която е във връзка с категорията *модус на изказ-*

ването, но докато например при преизказния и недоверчивия модус оценката, която се дава за чуждата информация, не е вероятностна, а се свежда до отношението *истинност – неистинност* (Герджиков/Gerdzhikov 1984: 148–149), то при разглежданите форми оценката е вероятностна. Категориата *модус на изказването* „не изразява експлицитно степента на вероятност на дадено твърдение по отношение на контрадикторното твърдение. Това важи дори за умозаключителния модус, който е най-близо до значението на презумптивните форми с *ще да*, доколкото при него действието също се изказва на базата на допускане и предположение“ (Герджиков/Gerdzhikov 1984: 148). Така Г. Герджиков определя предположителните *ще да*-форми като самостоятелна бипропозиционална категория *вероятностен модус на изказването* (Герджиков/Gerdzhikov 1984: 148–153) – близка, но различна от монопропозиционалната категория *модус на изказването* (удостоверителен, умозаключителен, преизказан, недоверчив модус). „Докато модусите на изказване /.../ дават оценка на степента и формата на достоверността на дадено изказване, взето само по себе си (съпоставено единствено с реалността), разглежданата категория (вероятностен модус) дава оценка на степента на достоверност на дадено изказване /.../ по отношение на степента на достоверност на контрадикторното изказване“ (Герджиков/Gerdzhikov 1984: 147), като показва кое от двете изказвания е по-вероятно (*Ще да е Петър/ Но може и да не е Петър*). Парадигмата на презумптивна обхваща всички небъдещи времена. Г. Ганева споделя мнението на Г. Герджиков за презумптивна (вероятностния модус) като за самостоятелна глаголна категория, „рядко срещана и периферна за българската глаголна система категория, която дава оценка за степента на достоверност на дадено изказване (А) по отношение на степента на достоверност на контрадикторното изказване (А¹), като все пак говорещият приема, че едното изказване е малко по-вероятно от другото (т.е. при положителни форми – по-скоро да, отколкото не; при отрицателни форми – по-скоро не, отколкото да)“ (Ганева/Ganeva 2023: 51). Авторката обръща внимание, че „в българския език граматическата категория презумптив е частен случай на предположителността, това е само едно от нейните проявления“ (Ганева/Ganeva 2023: 53).

Според някои езиковеди *ще да*-формите са остарели форми (или транспозитивни) за бъдеще или за бъдеще предварително време. В Академическата граматика *ще да*-формите са дадени като форми за бъдеще време, като се подчертава, че с частицата „да“ се засилва потенциално-предположителната отсянка (ГСБКЕ/GSBKE 1983: 344). Ст. Георгиев ги разглежда като форми за бъдеще предварително време, като „от едно по-старо състояние на формата е останала частицата *да: ще да съм ходил*“ (Георгиев/Georgiev 1999: 337).

Според П. Пашов предположителните глаголни форми са два типа, като единият са *ще да*-формите: първият начин на образуването им е чрез спомогателния глагол *съм* в сегашно време и минало (свършено и несвършено) деятелно причастие (той *е чел*, той *е четял*), а другият е чрез „глаголната

частица *ще* и съответното изявително глаголно време, като за подсилване може да се прибави и съюзът *да*“ (Пашов/Pashov 2005: 190–191).

Ив. Куцаров не разглежда *ще да* като част от словоформите, а като лексикален модификатор, тъй като „съчетанието *ще да* напълно се изравнява по значение със съчетанието *трябва да*“ (Куцаров/Kutsarov 2007: 300).

Докато едни езиковеди приемат съществуването на предположително наклонение (Маровска/Marovska 2013: 302), други определят презумптивните значения на *ще да*-формите като „модални значения на индикативните форми в съчетание с *ще да*, а не като значение на самостоятелно наклонение“ (Ницолова/Nitsolova 2008: 330). Кр. Алексова разглежда презумптивна като глаголна морфологична категория и най-детайлно очертава нейната парадигма (Алексова/Aleksova 2018: 8–24).

Възприемаме възгледа за презумптивна като отделна глаголна категория и използваме разширената парадигма от словоформи, която предлага Кр. Алексова (Алексова/Aleksova 2018: 16), а именно:

Таблица 1: Деятелни презумптивни форми

Време	Несвидетелски форми	Свидетелски форми
Сегашно	<i>ще (да) четè</i>	
Перфект	<i>ще (да) е чел</i>	
Аорист	<i>ще (да) е чел</i>	<i>ще (да) чètе</i>
Имперфект	<i>ще (да) е четял</i>	<i>ще (да) четеше</i>
Плусквамперфект	<i>ще (да) е бил чел</i>	<i>ще (да) беше чел</i>

Таблица 2: Страдателни презумптивни форми

Време	Несвидетелски форми	Свидетелски форми
Сегашно и перфект	<i>ще (да) е четен</i>	
Имперфект, аорист, плусквамперфект	<i>ще (да) е бил четен</i>	<i>ще (да) беше четен</i>

3. *Ще да*-формите в художествената реч

Проверяваме работната хипотеза, че преобладават примерите с *ще да*-форми за сегашно време и за перфект, както твърди Р. Ницолова (Ницолова/Nitsolova 2008: 329), и ниската фреквентност на свидетелски аористни и плусквамперфектни форми, която констатира Кр. Алексова в съвременния интернет дискурс (Алексова/Aleksova 2018). От общо 50 примера над 40 са по модела *ще да*+сегашно време на глагола, т.е. сегашни презумптивни *ще да*-форми:

(1) *Жътва е сега... Пейте, робини,
тез тъжни песни! Грей и ти, слънце,
в таз рабска земя! Ще да загине
и тоя юнак... Но млъкни, сърце!*

(„Хаджи Димитър“, Хр. Ботев)

(2) *Тя е откровенъе, божя благодат –
младий прави мъдър, а стария – млад,
който я прочита няма да се кае,
който знае нея, много **ще да знае.***

(„Паисий“, Иван Вазов)

(3) *Копилето му да бавя;
час по час да ме нахоква,
че съм се и аз увълчил,
че човек няма да стана,
а **ще да гния** в тъмница,
и ще ми капнат месата.*

(„Хайдутѝ“, Христо Ботев)

(4) *И ако слънцето изчезне
от тия небеса приветни,
то някой в ада **ще да влезне,**
главня да вземе, да ни светне!
Тирани, всуе се морите!
Не се гаси туй, що не гасне!
Лучата, що я днес гасите,
тя на вулкан **ще да порасне.***

(„Не се гаси туй, що не гасне“, Иван Вазов)

(5) *О, знам, и в гроба – пак **ще да живея,**
ще млъкна, но в душите пак ще пея.*

(„Съзерцание“, Иван Вазов)

Въпреки че третоличните и първоличните *ще да-*форми за единствено число се срещат по-често, то не може да се говори за ограничение по граматическата категория *число*, защото са регистрирани и другите форми:

(6) *вероятно **ще да възнегодуват** от тая постъпка на Левски.*

(7) – *Кога **ще да се освободим** поне от гърците и нашите чорбаджии? – попитали го един път в събранието, частно, в хана на Червен Стояна в Пазарджик.*

(8) *ние **ще да си се управляваме** помежду си по републикански...*

(„Василь Левски“ (Дяконътъ), Захари Стоянов)

Както се вижда от примерите, глаголите са от свършен (1), (4) и от несвършен вид (3), (5), както възвратни (дори двойновъзвратни (8), така и не-възвратни. Важен проблем, който трябва да се изследва самостоятелно, е въпросът кога *ще да-*формите имат подчертано предположителна семантика (пример 6) и кога е налице стилистична употреба за бъдеще време без презумптивно значение (пример 7). В лингвистичната литература по въпроса се посочва наличието само на причастнострадателни пасивни форми

(Алексова/Aleksova 2018: 16), но в ексцерпирания от нас материал се откриват и възвратнострадателни пасивни презумптивни форми:

(9) *Ако аз знаех, че България **ще да се управлява** от царски скиптър, то отдавна бих отишъл да служа при някой владика. ...*

(„Василь Левски“ (Дяконът), Захари Стоянов)

Кр. Алексова подчертава, че едно от основанията презумптивните форми да са отделна категория, е, че отрицателните форми се образуват с частицата „не“ (вж. Алексова/Aleksova 2018: 17). Отрицателните *ще да*-форми за сегашно време са немалко и в художествените текстове:

(10) *Почивайте под тез могили ледни:*

не ще да чуйте веч трѣба, ни вожд,
ни славний грѣм на битките победни,
към вечността е маршът ви последни.

(„Новото гробище над Сливница“, Иван Вазов)

(11) *... Боже, кой дявол ме е накарал да взема българин! Чуеш ли, аз не съм българка и **не ще да живея** като слугиня. Ако си искал слугиня, то би трябвало да вземеш жена из Паничерето.*

(Любен Каравелов, „Стоян“)

(12) *Грабете го, неразбрани!*

Грабете го! Кой ви бърка?

*Скоро тоя **не ще да стане**:*

ний сме синца с чаши в ръка!

(„В механата“, Христо Ботев)

(13) *Добра ви веселба, момци – каза засмяно и фамилиарно Владиков и сложи лъскавия си цилиндър на масата, цяла измокрена с вино. – И тоя път шапката ми **не ще да излезе** безнаказано из твоята кръчма, Странджа. Е, как си – коткаш ли момчетата?*

(„Немили-недраги“, Иван Вазов)

В някои случаи не е настъпила пълна десемантизация и граматикализация, „ще“ пази значението си на глагола „ща“ и тогава не може да се говори за *ще да*-форма (*не ще* = *не иска*):

(14) *секи тича, в село бяга,*

*дядо **не ще да разпряга**.*

Хайде, дядо, да вървиме.

„Стой да умра, помогни ми!“

(„Зададе се облак тъмен“, Хр. Ботев)

(15) *Подкопах го, ама той жилив, келешът му с келеш, държи се и **не ще да се отмести**. Пресякох всичките му корени, един само остана и пак **не ще да излиза!***

(„Дърво без корен“, Николай Хайтов)

(16) *Цъфти безгрижно!
Тъй сърцето,
когато щастието грейне и го стопли,
не ще да знай бедите бѣдни,
че в него място не намират горки вопли.*

(Пейо Яворов, „Минзухар“)

Както и другите аналитични глаголни форми в български, така и презумптивните форми от преходни глаголи могат да се разкъсват от кратките личноместоименни форми, които са във функция на пряко допълнение:

(17) – *Да изгониш сестра ми! Хайде изгони я, да видя аз как **ще да я изгониш** – каза Стоян и позасмя се, но неговият смях приличаше на светкавицата*

/.../

– *Огледал съм едно момиче и **ще да те пратя** да го искаш – каза Стоян и почервения като божур.*

– *Ето каква била работата; а аз мислех, че ти **ще да ме помолши** да се хвърля в Марица или да стана калуđerка.*

– *Има по-добри; ала не са за твоите зѣби! Аз искам да вземеш Стояна и **ще да го вземеш**.*

(„Стоян“, Любен Каравелов)

(18) *Стресни се, племе закѣсняло!
Живейши ли, мреш ли, ти не знайши!
След теб потомство иде цяло –
какво **ще да му завещайши**?*

(„Линее нашето поколение“, Иван Вазов)

Много често художественият контекст напълно неутрализира предположителната семантика на *ще да*-формите, те не само не изразяват вероятност, но дори могат на ниво текст да изразяват **категоричност**:

(19) – *Аз **ще да ида!** – из един път извика Македонски и стана прав. Бръчков не може. Бръчков не познава добре Русчук; Бръчков е само минал оттам. Бръчков ще го усетят, ще го хванат, ще го обесят!...*

(„Немили-недраги“, Иван Вазов)

Примери като (19) показват прагматичната обусловеност на *ще да*-формите, която зависи от интонацията, предадените жестове и мимики, другите езикови средства – лексикални, морфологични и синтактични.

Резултатите от корпуса CLaDA-BG с ресурси от художествени текстове (<https://clada.iict.bas.bg/noske/#dash-board?corpname=bgnews>) показват следното: открити са 250 примера с *ще да*, от които само 13% са *ще да*-форми, а при останалите *ще* е форма на спомагателния глагол *ща*, например:

(20) *Не ми се **ще да взимам** колата ѝ – отвърна откровено Шанън.*

(21) *Кое то ми се **ще да бях** направила.*

(22) *Не ми се **ще да я разсейваш**.*

В останалите 87% влизат и композитуми с въпросителни и относителни местоимения с неопределителна или обобщителна семантика от типа *кой ще да е* (вж. Алексова/Aleksova 2023: 24–30), *каквото ще да става*, *каквото ще да е*, *каквито ще да са*, *каквото ще да е* (*е*). Само 10 % (т.е. 25 от общо 250 примера) са сегашни презумптивни форми:

(23) Ако **ще да е любопитство**, криворазбрано чувство за вина или някакво усещане за семейно задължение, можете да им предадете, че не ме интересува.

(24) ...заслужено възмездие **ще да получи**...

(25) Ако не е тя, тогава онова малко чудовище дъщеря ѝ **ще да е**.

(26) От пътуването **ще да е**.

(27) Той оброни глава, тънкият му врат като че всеки момент **ще да се счупи**.

(28) От него зависеше дали **ще да изреже** тази част от записа, или не.

(29) Това **ще да е** тавата за сладки, заключи Джейкб и се зае с картофите.

(30) Не знам откъде ти е, ала **не ще да е** от тази безполезна курва, която те е отгледала. Къде е електричеството, Дейв?

(31) Стив е ... Ами, Стив е силен и сладък, и умен. Рина, той **ще да е**. – Той **ще да е** какво? | – Единственият. Смятам да се омъжа за него.

| – Ти ... Джина! Кога? Пазаруваме вече цял час, а ти чак сега ми казваи?

(32) Джед реши, че **ще да е** от уискито.

(33) Разбира се, след това **ще да я пречука**.

(34) И коя **ще да е** тази? | – Меган О ' Райли и синът ѝ Кевин. Тона е Джули Питърсън.

(35) Но засега **ще да отдели** време, за да разбере дали неканеният посетител бе взел нещо за спомен от жилището му.

(36) Така **ще да е**.

(37) Очертаваше се ден, през който кофеинът **ще да я крепи** на крака.

(38) Вятърът **ще да го издуха**, реши тя и подложи лице на влажния бриз.

(39) Да, така **ще да е**.

(40) Единственото, което **ще се промени**, е, че **ще да престане** да копае в градините, а също, че децата **ще имат** някой, който иска да им бъде баща.

(41) Макар според него дори Бостън да бе „юг“, за нея прецени, **че ще да е** от някой влажен район по-надолу от Пенсилвания.

(42) Рече си, че сигурно **ще да е** приближаващата буря или недостигът на сън. Но съзнаваше, че това бяха само малки частици.

Прави впечатление, че сегашните *ще да*-форми са образувани или със спомагателния глагол съм в трето лице (*е*), или с глагол от свършен вид,

чиито третолични форми за сег. и мин. св. време са омонимни, но контекстът неутрализира тази омонимия. Както се вижда от примерите, най-често присъства сег. време на *съм*. Екскерпирани са само 8 примера (3%) с минали *ще да*-форми, които формално съвпадат с деятелните перфектни презумптивни форми на глагола *съм*, презумптивния аорист и презумптивния имперфект на *съм*. Както отбелязва Кр. Алексова, това затруднява темпоралната им диференциация (Алексова/Aleksova 2018: 19):

(43) *Не ще да е било много преди да умре.*

(44) *Май не ще да е било така.*

(45) *Да, голяма и сантиментална ще да е била.*

(46) *... това не ще да е било за добро!*

(47) *Отказа се да формулира какви ще да са били тия мисли.*

(48) *Люта битка ще да е била.*

(49) *Хабер нямам по кое време ще да е било.*

(50) *Какви ли ще да са били тези грехове, щом могат да бъдат изпити само със собствената ѝ кръв?*

Съвпадението на формите за удостоверителен перфект (*е чел, е бил*) и умозаключителен аорист (*е чел, е бил*) е изследван проблем (Алексова/Aleksova 2003). Както се вижда от примерите, непрезумптивните форми (*е било, е била, са били*) са третолични форми на *съм*, които съвпадат при конклузивния аорист, конклузивния имперфект и индикативния перфект. Явни лексикални маркери за индикация на конклузивни форми, като *сигурно, явно, вероятно, може би*, няма с изключение на пример 44 (*май*). Формалният критерий за различаването на конклузивния аорист от други форми на конклузива е затруднен поради невъзможността за образуване на форми на конклузивен плусквамперфект от *съм* (**бил е бил*), но фактът, че са третолични и несвидетелски, говори, че са конклузивен аорист (вж. Московска/Moskova 2019). Ако все пак използваме критерия на Г. Герджиков и заместим с конклузивната форма за бъд. предв. и бъд. предв. в миналото (*щял е да е чел, щял е да е бил*), смисълът не се променя значително, т.е. можем да заключим, че това са презумптивни форми на конклузивен аорист.

4. *Ще да*-формите в устната комуникация

От изследваната устна реч – от Корпуса за журналистическа и парламентарна реч (<http://political.webclark.org/>) и от Корпуса за българска устна реч (<https://www.bgspeech.net/>), резултатите са следните: от 8 примера само в два е налице *ще да*-форма, в другите – *ще* е форма на глагола *ща* (например: *И много ми се ще да осъзнаете тази дребна разлика, защото тя е вече факт*). Примерът с *ще да*-форма: *Ще да бъда конкретен на Вашия въпрос и към момента, за съжаление, аз не мога на 100% да отговоря положително* (Парламент – 01.01.2010 – 30.04.2010), няма толкова засилена пред-

положителна семантика, а по-скоро е стилистично маркирана форма за бъдеще време (срв. *ще бъда – ще да бъда*); от значение е образуването на формата със спомагателния глагол *бъда*.

Проучени са и 186 стенограми от заседанията на Народното събрание за 2023 и 2024 година (<http://www.parliament.bg/bg/plenaryst>) и са ексцерпирани 36 примера с *ще да*, като анализът показва, че само при 10 от тях става въпрос за *ще да*-форми, а в останалите примери *ще* или е форма на глагола *ща*, или е компонент от устойчивите изрази от типа *който* (*както*, *каквото*) *ще да е* с неопределителна семантика:

(51) *В тази връзка ми се **ще да припомня**, че ГЕРБ, когато сме на власт, купуваме бойни средства* (20.01.2023).

(52) *Защо Министерският съвет? Защото ми се **ще да го чуят** и от тази трибуна, ние го говорихме и в Комисията, но е добре да се погледне върху целия сектор „Сигурност“* (20.01.2023).

(53) *На мен ми се **ще да обсъдим** аспектите на тази заплаха.* (08.06.2023).

(54) *Интересно е за нас и бих искала да ни отговорите защо Вие бяхте единствената парламентарна партия, която нямаше предложение за механизъм за разследване на главния прокурор, пък **който и ще да** Ви го беше писал. Благодаря* (30.06.2023).

(55) *Дълбоко се съмнявам и да не кажа, че съм абсолютно убеден, че съответният заместник-министър, който е в залата, просто тактично **ще** замълчи и няма да излезе да коментира всички тези неща – да аргументира, да защити или да приеме, или **каквото ще да е**, да каже за всичко това, което имате като критики към внесения от тях Законопроект* (21.06.2023).

(56) *Все едно ние да седнем и да коментираме на господин Борисов семейството – внуци, жени. Нямаме връзка там. Или на господин Пеевски личния живот с жени, деца или **каквото ще да било**. Нямаме работа там да пиаме* (26.07.2023).

(57) *Ако обаче все пак държавата си изпълнява функциите, контролира всичко и гарантира плащането на акцизи, мита и данъци, то тогава стигаме до очевиден извод, че това нещо, което се предлага в момента за гласуване и **ще** бъде прието от коалиционния съвет, или **както ще да** се наричат джентълмените от ДПС, ДБ, ПП и ГЕРБ, е всичко друго, но не и икономически обоснован национален интерес. Това е истината* (21.07.2023).

(58) *Така че моля да държите на това да се отговаря на въпросите, а не да се тръгва по средата на отговора, да се връща и да се сочат някакви размери на папки – конкретен доклад с конкретни инициали от конкретен човек на конкретна дирекция за конкретно нещо – господин Тагарев **не ще да отговори!*** (30.11.2023).

От десетте *ще да*-форми девет са в сегашно време, а една съвпада при конклузивния аорист, конклузивния имперфект и индикативния перфект (*ще да е било*). Доколкото може да се замести с конклузивната форма за бъд. предв. и бъд. предв. в миналото *цяло е да е било*, без да се промени смисълът, може да се твърди, че според контекста е форма за конклузивен аорист:

(59) *знаем, че този законопроект е вреден, граничи с национално предателство, лош е, не е подходящ, но дайте да го приемем и между първо и второ четене **ще да оправим** нещата. Несериозно е това!* (18.01.2023).

(60) *Кажете ми какво да работя и аз **ще да послушам** вашите искрени гласове; само, знаете ли, аз искам такава работа, която да облекчи моите страдания, която да възнагради моят труд и която да ме извади из това гнусно робско състояние* (02.06.2023).

(61) *Работи, за да достигнеш до точката на своето умствено, нравствено и веществено възвишение, и ти **ще да заприличаш** тогава на народ и **ще да бъдеш достоен** за почит и за уважение.“ Колкото и да е глупаво и безсъвестно да отговаря човек на прави и искрени въпроси с голи и изтъркани фрази, ние виждаме, че почти всичката наша журналистика и днес даже се не занимава с друго нищо, освен да приглася на плачевната песен на народа, да му казва какви са симптомите на болката му и да му говори: „Потърпи, то **ще да ти премине**“* (02.06.2023).

(62) *И наистина, кажете ни, молим ви се, какви са кариерите, които може да има един образован и развит човек у нас? Но преди да ни отговорите на този въпрос, ние **ще да кажем** на нашите учители, журналисти, литератори, попове и на нашето поколение и **ще да ви попитаме**: не всяк ли всичките тия господа на шията на народът...* (02.06.2023).

(63) *... Ние виждаме, че резултатите на нашия 50-годишен прогрес са сиромашията, пиянството, развратът и всичките други атрибути на прехласнатата европейска цивилизация. А това не е ли болест? За да отговорим по-нататък, ние **ще да продължим** своето скръбно, неприятно, но нужно и интересно за нашата партия обозрение* (02.06.2023).

(64) *Както Ви информирах, началникът на отбраната и началникът на ПВО **ще да дойдат** в залата* (27.09.2023).

(65) *От горивото **ще да е било** това лъжливо усещане за успех, защото колкото успешно превзеха Росенец, толкова успешно и демонтираха модела „Пеевски и Борисов“ от властта* (27.09.2023).

Както се вижда от примерите, всички глаголи с изключение на един (*бъда*) са от свършен вид (*оправя, послушам, заприличам, премине ми, кажа, попитам, продължа, дойда*). В ексцерпираните примери не е открита нито една страдателна презумптивна форма, всички са деятелни, както и не са регистрирани отрицателни предположителни форми.

Заклучение

В заключение можем да направим следните изводи:

1. И в художествената реч, и в устната комуникация *ще* и *да* в контактна позиция много често не образуват *ще да*-форма, а или *ще* е форма на глагола *ща*, а *да* е подчинителен съюз, или са компоненти от устойчиви композитуми от типа *кой ще да е*, *какво ще да е*. Това трябва да се отчита при търсенето, обработката и анализа на *ще да*-формите в различни корпуси.

2. Анализът на ексцерпираните примери показва, че преобладават сегашните *ще да*-форми, като се срещат предположителни форми и на конклузивния аорист. Така първата работна хипотеза, че с най-висока честота на употреба са сегашните и на перфекта презумптивни форми, се потвърди само донякъде. Потвърди се хипотезата, че както в интернет комуникацията, изследвана от Кр. Алексова, така и тук не се срещат *ще да*-форми за свидетелския аорист и плусquamперфекта.

3. По отношение на другите граматически категории на глагола може да се твърди, че с по-висока фреквентност са презумптивните форми, образувани от глаголи от свършен вид. Страдателните презумптивни форми са единични, като се срещат не само причастнострадателни, но и възвратнострадателни. Въпреки че предпочитани в художествената реч са първо- и третоличните форми, то анализът на материалите не сочи ограничение по лице, защото се срещат *ще да*-форми и за трите лица.

4. Анализът показва, че *ще да*-формите са стилистично и дискурсно ограничени, защото в устната комуникация – официална и неофициална (битово-разговорна неподготвена реч), те се срещат много рядко. От електронните ресурси на <https://www.bgspeech.net/>, материалите от Корпуса за журналистическа и парламентарна реч (<http://political.webclark.org/>) и стенограмите от записите на заседанията на Народното събрания (<http://www.parliament.bg/bg/plenaryst>), от които анализирахме над 230 ресурса, бяха ексцерпирани едва 12 примера с *ще да*-форми.

5. В редица употреби контекстът неутрализира предположителната семантика на *ще да*-формите и те функционират като стилистично маркирани форми за бъдеще време, като означават дори категоричност. Този проблем ще бъде обект на задълбочено изследване в самостоятелна научна разработка.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексова 2003: Алексова, Кр. Удостоверителен перфект или умозаключителен аорист – от теоретичните основи към преподаването на чужденци. – В: Юбилейната научнопрактическа сесия „40 години ИЧС“, издание на CD-ROM Disk, София, 2003, с. 60–66.
- Алексова 2018: Алексова, Кр. Парадигмата на презумптивна в съвременния български език (върху материали от интернет). – В: *Zeszyty Cyrylo-Metodiańskie*, брой 7, с. 8–24, ISSN (online): 2449-8297.
- Алексова 2023: Алексова, Кр. За композитумите от типа *кой ще да е*. – В: Коева, С., Стаменов, М. (съст.). Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София,

- 2023 година). София, Издателство на Българската академия на науките „Проф. Марин Дринов“, с. 24–30.
- Ганева 2023: *Ганева, Г.* Модални значения *възможност* и *вероятност* в българската езикова история. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Георгиев 1999: *Георгиев, Ст.* Морфология на българския книжовен език. В. Търново, Абагар.
- Герджиков 1984: *Герджиков, Г.* Преизказването на глаголното действие в българския език. София, Наука и изкуство.
- ГСБКЕ 1983: Граматика на съвременния български книжовен език. Морфология. Том 2. София, Издателство на Българската академия на науките „Проф. Марин Дринов“.
- Куцаров 2007: *Куцаров, И.* Теоретична граматика на българския език. Морфология. Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“.
- Маровска 2013: *Маровска, В.* Референция и рефериране в света на езика. Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“.
- Москова 2019: *Москова, М.* Съвпадение на формите на индикативния перфект и конклузивния аорист в съвременния български език. <M_Moskova-FSIF-2019_1_1_paper.pdf (uni-sofia.bg)>.
- Ницолова 2008: *Ницолова, Р.* Българска граматика. Морфология. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Пашов 2005: *Пашов, П.* Българска граматика. Пловдив, Хермес.

REFERENCES

- Aleksova 2003: *Aleksova, Kr.* Udostoveriteln perfekt ili umozaklyuchiteln aorist – ot teoretichnite osnovi kam prepodavaneto na chuzhdentsi. – In: *Yubileynata nauchnoprakticheska sesiya “40 godini IChS”*, izdanie na CD-ROM Disk, Sofia, 2003, s. 60–66.
- Aleksova 2018: *Aleksova, Kr.* Paradigmata na prezumptiva v savremenniya balgarski ezik (varhu materiali ot internet). – In: *Zeszyty Cyrylo-Metodiańskie*, broj 7, s. 8–24, ISSN (online): 2449-8297.
- Aleksova 2023: *Aleksova, Kr.* Za kompozitumite ot tipa *koy shte da e*. – In: Koeva, S., Stamenov, M. (sast.). *Dokladi ot Mezhdunarodnata godishna konferentsiya na Instituta za balgarski ezik “Prof. Lyubomir Andreychin”* (Sofia, 2023 godina). Sofia, Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite “Prof. Marin Drinov”, s. 24–30.
- Ganeva 2023: *Ganeva, G.* Modalni znacheniya *vazmozhnost* i *veroyatnost* v balgarskata ezikova istoriya. Sofia, Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”.
- Georgiev 1999: *Georgiev, St.* Morfologiya na balgarskiya knizhoven ezik. V. Tarnovo, Abagar.
- Gerdzhikov 1984: *Gerdzhikov, G.* Preizkazvaneto na glagolnoto deystvie v balgarskiya ezik. Sofia, Nauka i izkustvo.
- GSBKE 1983: Граматика на съвременния български книжовен език. Морфология. Том 2. София, Издателство на Балgarsката академиya на науките “Prof. Marin Drinov”.

- Kutsarov 2007: *Kutsarov, I.* Teoretichna gramatika na balgarskiya ezik. Morfologiya. Plovdiv, Universitetsko izdatelstvo "Paisii Hilendarski".
- Marovska 2013: *Marovska, V.* Referentsiya i referirane v sveta na ezika. Plovdiv, Universitetsko izdatelstvo "Paisii Hilendarski".
- Moskova 2019: *Moskova, M.* Savpadenie na formite na indikativniya perfekt i konkluzivniya aorist v savremenniya balgarski ezik.
- Nitsolova 2008: *Nitsolova, R.* Balgarska gramatika. Morfologiya. Sofia, Universitetsko izdatelstvo "Sv. Kliment Ohridski".
- Pashov 2005: *Pashov, P.* Balgarska gramatika. Plovdiv, Hermes.

✉ Доц. д-р Верка Сашева Иванова

Катедра „Съвременен български език“

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

ул. „Теодосий Търновски“ № 2, 5003 Велико Търново, България

✉ Assoc. Prof. Dr. Verka Sasheva Ivanova

Department of Modern Bulgarian Language

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo

2 T. Tarnovski, Veliko Tarnovo 5003, Bulgaria